

Begrip waarde niet aan markt overlaten

DOOR JOOST VAN MIERLO

Het begrip waarde heeft aan waarde verloren. Mensen denken dat het gelijk staat aan de prijs die het gevolg is van marktomstandigheden. Vooral de overheid is de dupe.

De Italiaanse maar in Londen docerende econoom Mariana Mazzucato deinst er niet voor terug om de knuppel in het hoenderhok te gooien. Met haar boek 'De Ondernemende Overheid' zorgde ze enige jaren geleden voor ophef. Volgens haar is het een mythe dat slechts de private sector in staat is om innovatieve producten voort te brengen. De meest cruciale nieuwe ontwikkelingen komen stevast uit de koker van publiekelijk gefinancierd onderzoek. Of het nu gaat om het internet of het logaritme waarmee Google fortuneert heeft vergaard.

In haar nieuwe boek 'The Value of Everything' gaat Mazzucato een stap verder. Ze wil het begrip waarde herdefiniëren. Wat waardevol is en wat niet, is geen voldongen feit. Het begrip is de afgelopen eeuwen in de economische wetenschap voortdurend veranderd. Tijdens een recente lezing in Londen lichtte ze haar gedachten toe. Bezuinigingen of geen bezuinigingen, de overheid moet een belangrijkere rol gaan spelen willen de grote uitdagingen voor de komende jaren – een duurzame economie, universele gezondheidszorg en gerobotiseerde productie – afdoende worden geadresseerd.

Nog niet zo lang geleden, volgens Mazzucato was het begin jaren zeventig, werden de activiteiten van banken niet of nauwelijks meegeteld bij de berekening van het nationale inkomen. 'Tot die tijd werd het grootste deel van de activiteiten als een herverdelen van inkomen gezien, op een manier die vergelijkbaar is met de sociale uitkeringen die de overheid betaalt. Bij algemene banken werd de hypotheekrente als inkomen gezien, maar daar bleef het wel ongeveer bij.'

Op een gegeven moment werd de beslissing genomen om het begrip 'nationaal inkomen' te veranderen. De inkomsten

van algemene banken werden meegerekend onder de noemer 'financiële intermediatie'. De inkomsten van zakenbanken kregen een eigen lemma onder de kop 'risicobeheer'.

Dat gebeurde allemaal in een tijdsgewricht waarin volgens Mazzucato alles wat een prijs heeft waarde vertegenwoordigt. Deze neo-klassieke benadering volgt op periodes waarin alles in het teken stond van handel in de achttiende eeuw, en de klassieke definitie van waarde als resultante van de inzet van grond, arbeid en kapitaal.

De neo-klassieke herwaardering van het waardebegrip, door het gelijk te stellen aan prijs, heeft volgens Mazzucato een funeste invloed gehad op het economisch proces. Het heeft geleid tot een steeds belangrijkere rol voor de financiële sector. De 'financialization' van het economisch proces heeft een wildgroei van de kredietverlening tot gevolg gehad.

Deze is vooral gebruikt ter financiering van de activiteiten van de financiële sector zelf. Dat heeft weer geleid tot de kredietcrisis. Mazzucato's frustratie over het uitblijven van doortastende maatregelen om de invloed van de financiële sector te beteugelen, was aanleiding voor het schrijven van haar nieuwe boek. 'Aanvankelijk werd nog geschermd met maatregelen als een transactiebelasting, waarbij er een heffing zou komen op financiële transacties. Maar het is bij het oplaten van enige ballonnen gebleven. Zakenbanken zijn weer winstgevender dan ooit.'

Met de opkomst van het belang van de financiële sector is het kortetermijndenken steeds belangrijker geworden. Dat uit zich bijvoorbeeld in het flitskapitaal dat ervoor zorgt dat transacties tegenwoordig in fracties van een seconde worden verricht. Het is volgens Mazzucato een prima manier om handelaren in de Londense City bezig te houden, maar het is maar de vraag wat gewone bedrijven of gewone mensen ermee opschieten. Hoewel er een prijs aan kan worden verbonden, is het twijfelachtig waar de werkelijke waarde verborgen zit.

Het is een mythe dat slechts de private sector in staat is om innovatieve producten voort te brengen.

Ook bij reguliere bedrijven overheerst het kortetermijndenken. De kwartaalresultaten zijn belangrijker dan de investeringen voor de langere termijn. Het aandeelhoudersdenken heeft de overhand genomen, constateert Mazzucato. Dat geldt zeker voor de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. Daardoor zijn er inmiddels bedrijven die minder winst maken dan ze aandeelhouders direct aan dividend uitkeren of indirect bedienen door aandelen in te kopen. Het is een model dat in de ogen van Mazzucato niet houdbaar is voor de langere termijn.

De overheid is door de neo-klassieke benadering in de hoek gezet. Links en rechts zijn genationaliseerde bedrijven geprivatiseerd. Het is niet iets waar Mazzucato een principiële tegenstander van is. Maar het gebeurt allemaal zonder er echt goed bij na te denken.

Mensen moeten een discussie met elkaar aangaan over wat belangrijk is voor de nabije toekomst. Dat gaat dan volgens Mazzucato over de grote vraagstukken van dit moment. Hoe wordt voorkomen dat leven op aarde onmogelijk wordt als gevolg van klimaatverandering? Hoe wordt gegarandeerd dat gezondheidszorg een universeel karakter heeft?

Mazzucato raakt zichtbaar opgewonden als ze spreekt over farmaceutische bedrijven die medicijnen tegen zulke hoge prijzen verkopen dat ze niet betaald kunnen worden door een belangrijke groep patiënten die de medicijnen nodig hebben. 'Mensen sterven omdat ze medicijnen niet kunnen betalen. Dat kan toch niet de bedoeling zijn van de ontwikkeling van medicijnen!'

Mazzucato is geen groot fan van patenten, al begrijpt ze dat die noodzakelijk zijn om innovatie te beschermen. 'Voor veel innovaties geldt dat de innovator, via het patent, een soort monopolie krijgt op de exploitatie van het idee. Dat lijkt me erg genereus. Maar toch zie je dat veel overheden nu met een soort patentvrijstelling komen. Bedrijven krijgen niet alleen een monopolie in handen geschoven, maar worden daarna gevrijwaard van belasting over de winsten die worden gegenereerd.'

Het heeft volgens Mazzucato allemaal te maken met een onderschatting van de rol van de overheid. Ze citeert wetenschappelijk onderzoek waaruit blijkt dat een belangrijk deel van de patenten van farmaceutische bedrijven gebaseerd zijn op fundamenteel onderzoek dat publiekelijk is gefinancierd. 'Door nu geen belasting te heffen, snijdt de overheid zichzelf in de vingers.'

Mazzucato pleit voor een 'man op de maan'-benadering van de overheid. Toen die wens begin jaren zestig werd geformuleerd, werd deze binnen een decennium gerealiseerd. Het toont volgens Mazzucato aan waartoe door de overheid gefinancierd onderzoek in staat is.

De neo-klassieke herwaardering van het waardebegrip, door het gelijk te stellen aan prijs, heeft een funeste invloed gehad op het economisch proces.

De oplossingen voor een duurzame economie en universele gezondheidszorg liggen voor het grijpen, lijkt Mazzucato te zeggen. Waar een wil is, is een weg. Het is overigens niet gemakkelijk, realiseert Mazzucato zich.

Foto: Mariana Mazzucato

CV

Mariana Mazzucato is Hoogleraar Economics of Innovation and Public Value aan University College London. Ze verwierf internationale faam met haar boek *The Entrepreneurial State* uit 2013. Mazzucato is in Rome geboren (1961) en studeerde History and International Relations aan Tufts University in Boston (1990). Ze behaalde haar masters en PhD in Economie aan de New School for Social Research in New York. Mazzucato adviseert regelmatig overheden, waaronder de Europese Gemeenschap en de overheid van Brazilië. Recent is een nieuw boek verschenen: *The Value of Everything*. Mazzucato heeft in de afgelopen jaren diverse prijzen en onderscheidingen gekregen. Eerder dit jaar ontving ze de 2018 Leontief Price. Dat was vanwege haar bijdrage aan het vernieuwen van het Economisch Denken.

Er horen mislukkingen bij. 'Tegenover ieder internet staan diverse Concordes', aldus Mazzucato.

Mazzucato speelt een belangrijke rol als adviseur van overheden. Hoewel overheden in haar ogen nog altijd tekortschieten en niet voldoende armkracht gebruiken om gewenste ontwikkelingen door te drukken, is er wel sprake van positieve ontwikkeling. Dan gaat het bijvoorbeeld om de uitgifte van zogenoemde Social Impact Bonds. Dit zijn obligaties die worden uitgegeven om een bepaalde gewenste sociale uitkomst, op het gebied van gezondheidszorg, of op het gebied van onderwijs, te bereiken.

Deze Social Impact Bonds zijn in opkomst, maar schieten toch nog tekort voor de gewenste 'man op de Maan'-benadering. Overheden zijn huiverig om grote hoeveelheden geld in gewenste projecten te steken. Dat is op zichzelf weer een gevolg van de bezuinigingsmodus die bij veel regeringen in zwang is. Het is opnieuw iets waar Mazzucato zich hevig over opwindt. Haar beschuldigende vinger gaat uit naar de grote tech-bedrijven die zich in allerlei bochten wringen om maar te voorkomen dat er belasting moet worden betaald. En dat terwijl een belangrijk deel van de technologie van de iPhone uit publiek onderzoek afkomstig is, zoals Mazzucato overvloedig betoogde in *The Entrepreneurial State*. Datzelfde geldt voor het logaritme dat ten grondslag ligt aan Google. 'En wat zou Facebook zijn zonder internet?', aldus Mazzucato.

De overheid doet zichzelf tekort door de cruciale rol die zij speelt bij fundamenteel onderzoek onvoldoende te benadrukken. Het is volgens Mazzucato overigens uitstekend als de overheid private partijen betreft bij de ontwikkeling van nieuwe ideeën. In het Verenigd Koninkrijk is de zogenoemde Publiek-Private Samenwerking de afgelopen jaren in een slecht daglicht komen te staan. In veel gevallen bleken de private partijen te profiteren als het goed ging, terwijl de overheid voor de kosten opdraaide als het misging. Maar er is geen reden om aan te nemen dat er niet naar vindingrijke samenwerking kan worden gestreefd, waarbij kosten en baten gelijkelijk worden verdeeld.

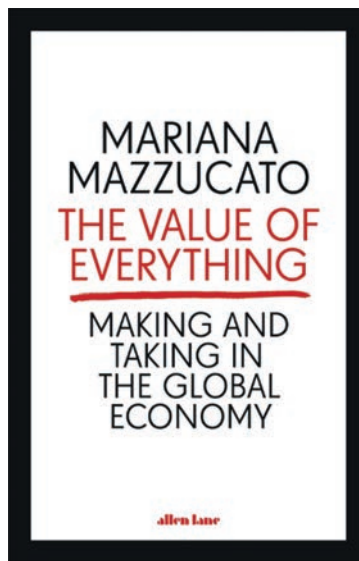
Met de opkomst van het belang van de financiële sector is het kortetermijndenken steeds belangrijker geworden.

De overheid doet zichzelf tekort door de cruciale rol die zij speelt bij fundamenteel onderzoek onvoldoende te benadrukken.

Alles staat of valt met de publieke discussie die gevoerd moet worden om te bepalen wat wenselijk is voor de middellange termijn. Hoewel het daar nog altijd voor een belangrijk deel aan ontbreekt, is Mazzucato hoopvol gestemd. Dat heeft voor een belangrijk deel te maken met

het feit dat steeds duidelijker wordt welke bedrijven of onderdelen van de samenleving als een soort parasieten waarde onttrekken aan het geheel.

Mazzucato schampert over de opmerking van Goldman Sachs bestuursvoorzitter Lloyd Blankfein die enkele jaren geleden alweer verklaarde dat zijn medewerkers tot de meest productieve werknemers ter wereld behoorden. Blankfein is in de ogen van Mazzucato zeldzaam kortzichtig. Hij leek alweer te zijn vergeten dat zijn bank alleen maar bestaat vanwege het feit dat belastingbetalers enkele jaren tevoren zo goed waren geweest om de bank van de ondergang te redden.

Het is noodzakelijk om het fenomeen markt te herdefiniëren. Een markt is volgens Mazzucato geen natuurverschijnsel waarvan de prijs onder alle omstandigheden geaccepteerd dient te worden. Markten zijn het gevolg van interactie tussen groepen mensen. Die mensen kunnen onder alle omstandigheden beslissen om de markt te veranderen. Dat is meer nodig naarmate de resultaten van de markt minder overeenkomen met de wensen van de samenleving.

De richting is duidelijk. Mensen hebben behoefte aan een toekomst waarbij banen aantrekkelijker en zinvoller zijn, waarin sprake is van minder vervuiling, van betere gezondheidszorg en waarbij de ongelijkheid vermindert. Daarover discussiëren is dus van het grootste belang. Met haar boek denkt Mazzucato een bijdrage te leveren aan die noodzakelijke discussie. «

'Man op de Maan'-benadering overheid nodig.

Tegenover ieder internet staan diverse Concordes.

Grotere rol financiële sector funest.